

Мартиненко І. В. irmartynenko@gmail.com
Базима Н. В. bazymanataliia@gmail.com
Качуровська О. Б. oxaina@ukr.net
Коломієць Ю. В. y.v.kolomyiecz@npu.edu.ua

ОСОБЛИВОСТІ ПСИХОЛОГО-ПЕДАГОГІЧНОГО СУПРОВОДУ ДИТИНИ З ТРУДНОЩАМИ В НАВЧАННІ В ІНКЛЮЗИВНОМУ ОСВІТНЬОМУ ПРОСТОРІ

У статті висвітлено проблему психолого-педагогічного супроводу дітей із труднощами в навчанні в інклюзивному просторі. Зроблено короткий екскурс у дослідження проблематики інклюзивної освіти в Україні та за кордоном. Розкрито зміст поняття «дитина з труднощами в навчанні». Проаналізовано провідні стратегії навчання дітей даної категорії. Представлено аналіз сучасних доробок щодо супроводу дітей означеної категорії в процесі інклюзивного навчання. Запропоновано практичні рекомендації щодо організації інклюзивного освітнього простору для дітей з труднощами в навчанні в умовах сучасної школи.

Ключові слова: інклюзія, інклюзивне навчання, інклюзивний освітній простір, психолого-педагогічний супровід, труднощі в навчанні, освіта.

Активне впровадження інклюзивного навчання в роботу вітчизняних загальноосвітніх шкіл зумовило реформування діяльності багатьох інституцій у сфері надання послуг особам з особливими освітніми потребами. Трансформації освітньої галузі тривають, а фокус уваги практиків зосереджений, переважно, навколо проблеми оптимізації психолого-педагогічного супроводу дитини в інклюзивному освітньому просторі, школяра труднощами в навчанні зокрема.

Донедавна, психолого-педагогічний супровід розглядався, як системна діяльність практичного психолога та корекційного педагога, спрямована на створення комплексної системи клініко-психологічних, психолого-педагогічних і психотерапевтичних умов, що сприяють засвоєнню знань, умінь і навичок, успішній адаптації, реабілітації, особистісному становленню особи, нормалізації сімейних стосунків, її інтеграції в соціум (ст. 1 ЗУ Про реабілітацію осіб з інвалідністю в Україні).

Зміна парадигми навчання, перші кроки щодо впровадження функціонального підходу у практику соціальних та освітніх послуг в Україні сприяли удосконаленню дійсної та розробці нової законодавчої бази, зокрема – у сфері психолого-педагогічного супроводу дитини з труднощами у навчанні.

Так, у відповідності з Положенням про команду психолого-педагогічного супроводу дітей з особливими освітніми потребами в закладах загальної середньої та дошкільної освіти (Наказ МОН № 609 від 08.05.2018 р) [11] **психолого-педагогічний супровід** – це комплексна система заходів з організації освітнього процесу та розвитку дитини, передбачена індивідуальною програмою розвитку. Він передбачає надання психолого-педагогічних та корекційно-розвивальних послуг.

Відповідно, психолого-педагогічні послуги – це комплексна система заходів з організації освітнього процесу та розвитку особи з особливими освітніми потребами, що передбачені індивідуальною програмою розвитку та надаються педагогічними працівниками закладів освіти.

Команда супроводу дітей з особливими освітніми потребами створюється наказом керівника закладу освіти, в якому здобувають освіту ці діти та співпрацює з інклюзивно-ресурсним центром, що здійснює методичне забезпечення її діяльності.

Водночас, функціональний підхід в контексті інклюзивного навчання, декларує:

- врахування індивідуальних освітніх, комунікативних, соціальних, особистісних потреб дитини,
- оцінювання її можливостей в контексті здатності реалізовуватись у різних видах повсякденної активності в звичному шкільному оточенні;
- всіх причин труднощів: стану здоров'я дитини, її здібностей, впливу фізичних навколишніх факторів та людей.

У зв'язку з викладеним, актуальним питанням психолого-педагогічного супроводу дітей із труднощами в навчанні в інклюзивному освітньому просторі є визначення змісту психолого-педагогічних послуг, які відповідно індивідуальній програмі розвитку, надає вчитель інклюзивного класу.

Вагомим фактом є те, що група дітей з труднощами у навчанні є клінічно неоднорідною. Однак

відомо, що маючи збережений інтелект, вони зазнають значних утруднень в опануванні базовими академічними знаннями та функціональними навичками, як: засвоєння писемного мовлення та розуміння усного, оволодіння математичними операціями, опанування руховими навичками чи координація уваги (Kauffman J, Pullen P, 2015).

Тому важливим завданням у визначенні змісту психолого-педагогічних послуг для них є – забезпечення індивідуального та диференційованого принципів їх надання.

За результатами аналізу та узагальнення сучасних літературних джерел з окресленої проблематики до групи дітей з труднощами в навчанні, охопленими інклюзивним навчання в Україні було віднесено:

- учнів із труднощами в опануванні базовими академічними знаннями (дисграфією, дислексією, дискалькулією),
- дітей із розладами соціальної взаємодії та комунікативними труднощами,
- школярів із порушеннями усного мовлення.

Враховуючи зазначене, вважаємо зупинитись на особливостях надання базових психолого-педагогічних послуг дітям окреслених категорій вчителем інклюзивного класу.

Оскільки дітям із труднощами у навчанні властиві порушення у розвитку як сенсо-моторної, так і когнітивної складових їх навчально-пізнавальної діяльності, найефективнішими прийомами в роботі вчителя та інших фахівців вважаємо ті, що засновані на нейропсихологічному підході [10].

Використання нейропсихологічних прийомів у роботі з дітьми, що мають труднощі у навчанні варто здійснювати з урахуванням таких особливостей організації та проведення:

- відмінність між нейропсихологічною корекцією у всіх її проявах та навчанням полягає у тому, що кінцевою метою навчання має бути набуття знань, тоді як застосування нейропсихологічних прийомів у роботі має на меті нормалізацію, формування або переструктурування мозкових механізмів тих складових вищих психічних функцій, порушення яких зумовлює труднощі в навчанні;
- застосування нейропсихологічних прийомів у роботі дозволяє нормалізувати роботу базових систем – зорового сприймання та просторових уявлень, сприймання та відтворення звуків, програмування і контролю, управління кінетичними і кінестетичними процесами, які, власне, є основою повноцінного опанування навичками читання, письма, математики тощо;
- в процесі застосування нейропсихологічних прийомів важливо не допускати, щоб дитина помилилась у виконанні завдання. Педагог, організовуючи діяльність дитини, слідкує за процесом виконання, і, помітивши утруднення дитини, пропонує різного ступеня допомогу задля уникнення помилок. Пам'ятаємо, що завдання полягає у формуванні чи розвитку, тому важливо від початку сформувати правильний стереотип психічної діяльності.

Засоби нейропсихологічної корекції зазвичай поділяються на два блоки:

- формування та розвиток сенсомоторної складової вищих психічних функцій (рухова нейрокорекція). У спеціальній літературі можна знайти значну кількість методик, серед яких найвідомішими є методика «заміщуючого онтогенезу» (Семенович А., Умрихін С., Циганок А., 1992; Семенович А., Циганок А., 1995; Семенович А., Архіпов Б., 1995; Гатіна С., Сафронова О., Сєрова, 1996; Гатіна С., Семенович А., 1997; Семенович А., Воробйова В., Сафронова О., Архіпов Б., 2001; Семенович А., 2002, 2004, 2005), яка ґрунтується на твердженні, що «вплив на сенсомоторний рівень із урахуванням загальних закономірностей онтогенезу викликає активізацію у розвитку всіх ВПФ», та методика освітньої кінезіології «Гімнастика мозку» (Деннісон П., Деннісон Г., 1989), яка охоплює комплекс спеціально організованих рухових вправ, які дозволяють оптимізувати діяльність мозку. Методично ці підходи є адаптованим варіантом базових тілесно-орієнтованих психотехнік [4];

- розвиток та корекція пізнавальних (когнітивних) функцій та компонентів, що входять до їх складу (Пилаєва Н., Ахутіна Т., 2004, Ахутіна Т., Веліченкова О., Іншакова О., 2004, Пилаєва Н., Ахутіна Т., Манеліс Н., Хотилєва Т., 2006, тощо). Когнітивна нейрокорекція націлена на розвиток правої півкулі та лобних ділянок головного мозку, найчастіше орієнтована на подолання труднощів засвоєння шкільних знань і формування тих чи інших психічних функцій (мовлення, слухо-мовленнєвої пам'яті, рахункових операцій, письма, читання тощо) [4, 5].

Застосування нейропсихологічних прийомів у роботі з урахуванням описаних умов дозволить оптимізувати навчання та виховання тих дітей з труднощами, які характеризуються ускладненнями у засвоєнні академічних знань і навичок.

Водночас, навчання дітей із розладами соціальної взаємодії та комунікативними труднощами повинно здійснюватись за таких умов, які передбачають їхню комунікативно-мовленнєву активізацію [13]:

1. Об'єктивне оцінювання динаміки розвитку мовлення та комунікації при спостереженні за дитиною та безпосередній взаємодії з нею. Значної уваги при підготовці і проведенні занять потребує аналіз ситуації та уважне спостереження за поведінкою та реакціями дитини під час самостійної діяльності та при взаємодії з людьми з метою зрозуміти логіку її дій, орієнтуючись на повторювані шаблони поведінки, а також встановити, які індивідуальні поведінкові прояви можуть служити визначенням того, наскільки комфортно чи некомфортно дитина почувається у тій чи іншій ситуації (наприклад, поза дитини, вираз обличчя, інтонація голосу і т.ін.).

2. Побудова роботи з урахуванням інформації, отриманої під час спостереження за дитиною. Виявлені дані дають підстави для висновків про можливості взаємодії з оточуючими людьми та рівень витривалості у контакті з навколишнім середовищем.

3. Створення адекватно організованого середовища та умов для проведення корекційного впливу (структурування режиму, часу, простору). Важливо, щоб послідовність і регулярність режимних моментів кожного дня була постійною, а до необхідних нововведень і змін рекомендується готувати дитину завчасно. Для цього добре підходять різні види візуалізації: розпорядок дня, розклад уроків та занять, альбоми та таблиці з графіком діяльності дитини і т. ін..

Формування навички дотримання правил і виконання режимних моментів може проходити через регулярне проговорювання того, що відбувається, коментування усіх деталей, пояснення функціонального і емоційного сенсу кожної з них, пояснення закономірностей і взаємозв'язків.

5. Підбір кількості завдань та їх зміна, що передуватиме перенасиченню враженнями. Швидка перенасичуваність новими враженнями призводить до скорочення проміжку часу для засвоєння нової інформації. Ефективність занять буде значно вищою, якщо організувати навчально-корекційний процес таким чином, щоб, дитина могла тут же змінити діяльність, а не зануритись у звичну для неї стереотипну дію чи абстрагуватися від навчальної діяльності. Зазвичай заняття та уроки рекомендується розпочинати та закінчувати тими видами діяльності, які подобаються дітям.

7. Поетапне пред'явлення завдань з обов'язковим врахуванням ситуацій успіху. Пропонуючи дитині з розладами соціальної взаємодії завдання, яке може виявитися занадто складним, рекомендується поділити його на етапи або складові частини, кожній з яких дитину можна навчати окремо. Заохоченнями можуть бути фішки, жетони, наклейки. Використовуючи прийом заохочень і позитивних стимулів, бажано, щоб воно було негайним після правильного виконання завдання.

8. Врахування емоційного стану дитини з метою формування мотивації до засвоєння нового матеріалу. Швидка перенасичуваність, навіть приємними враженнями, зумовлює у дітей низький поріг фрустрації. Це провокує відтерміновані реакції на різні подразники та прагнення стереотипізувати взаємодію з навколишнім світом.

9. Стимуляція мовленнєвої та комунікативної активності з урахуванням особливостей дитини. Удосконалення комунікативної компетенції потребує формування мотиву мовленнєвої діяльності, розвитку ініціативи у спілкуванні, стимулювання невербальних і вербальних засобів комунікації, уміння підтримувати розмову на різні теми.

Мовленнєвий розвиток дітей з розладами соціальної взаємодії зазвичай відстає. На жаль, деякі діти так і не оволодівають необхідним рівнем вербального спілкування, незважаючи на достатньо високий рівень інтелектуального розвитку. Незалежно від рівня мовленнєвого розвитку, діти потребують логопедичної допомоги. Саме тому формування мовленнєвої та комунікативної активності має відбуватися повсякчасно, і у школі, і у позашкільний час, за індивідуальним графіком.

10. Фіксування усіх проявів дитини (ведення щоденників спостережень та щоденників досягнень). Усе, що відбувається з дитиною, обов'язково повинно фіксуватися та аналізуватися і враховуватись у організації навчальної та корекційної роботи.

11. Взаємозв'язок у роботі спеціалістів та батьків дітей з розладами соціальної взаємодії. Усі, хто взаємодіє з дитиною, мають бути задіяні у корекційну роботу: батьки, брати та сестри, найближчі родичі, педагоги, психологи, медики, дефектологи [13].

Пасивна поведінка таких дітей не завжди свідчить про недостатній інтерес до інших людей, а може вказувати на нездатність трансформувати інтерес у відповідні успішні дії. Саме тому варто підкреслити необхідність активної участі всіх спеціалістів, членів сім'ї та рідних дитини з розладами соціальної взаємодії з метою формування у неї різноманітних форм контакту та вироблення необхідних навичок, збагачення соціального комунікативного досвіду. Спільна робота може допомогти в інтерпретації поведінкових та емоційних проявів дитини, визначити методи та прийоми налагодження зв'язку з нею та організувати корекційно-розвивальні заняття.

Водночас, ключовими факторами на шляху до втілення інклюзивного навчання дітей із труднощами в навчанні є відповідна фахова підготовка спеціалістів для роботи з дітьми з особливими потребами, наявність відповідного спеціального, методично обгрунтованого програмного забезпечення, яке б сприяло підтримці дітей з особливостями психофізичного розвитку у загальноосвітньому просторі [16].

З метою забезпечення комплексної реабілітації, створення передумов для соціалізації дітей дошкільного та шкільного віку в умовах інклюзії розробляються комп'ютерні програми корекційно-розвивального спрямування та впроваджуються у навчально-виховне середовище (рис.1).

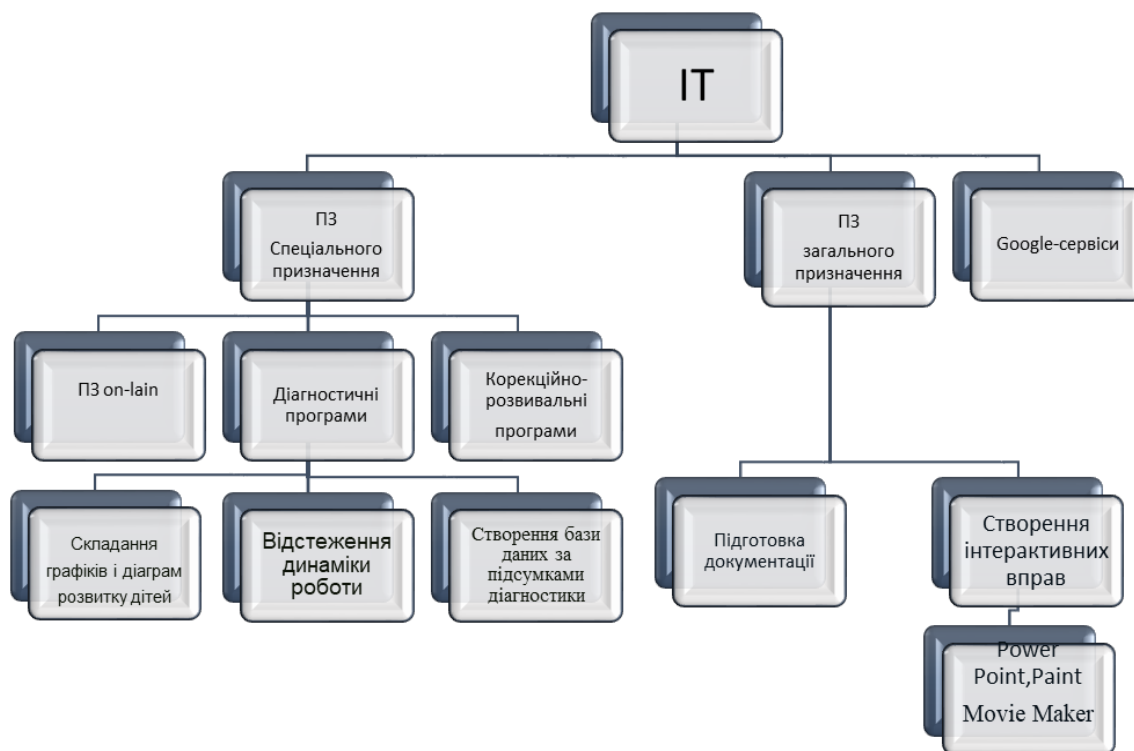

Рис.1 Інформаційні технології у роботі фахівців спеціальних закладів освіти.

Вплив інформаційно-комунікаційних технологій на розвиток дитини визначається змістом конкретної комп'ютерної програми, проте можна виділити деякі загальні риси, а саме:

- підвищення мотивації;
- швидке встановлення емоційного контакту з дитиною;
- ефективне інтерактивне спілкування;
- залучення емоційної сфери;

- активізація пізнавальної діяльності;
- підвищення працездатності дитини;
- створення сприятливого психологічного клімату [15, с.14].

Окрім зазначеного вище, комп'ютерні корекційно-розвивальні програми для дітей із порушеннями розвитку здатні забезпечити такі переваги:

- варіативність;
- моделювання складних об'єктів пізнання;
- побудова віртуального корекційно-розвивального простору;
- можливість експериментування над просторовими та часовими характеристиками об'єктів навколишнього світу (зміна природних та погодних умов тощо);
- моделювання продуктивних видів діяльності дітей (класифікація, конструювання, прогнозування та ін.);
- розвиток логічного мислення, розуміння причинно-наслідкових зв'язків між предметами, явищами, діями та наслідками дій дитини (або головного героя гри);
- розвиток і корекція порушень пізнавальних процесів та мовленнєвої діяльності дітей;
- створення додаткових візуальних динамічних опор для аналізу дитиною власної діяльності;
- розвиток саморегуляції діяльності та поведінки [6, с.38].

Застосування спеціально розроблених і адаптованих програм та ігор є засобом розвитку особистісної сфери дітей, підвищення ефективності та корекційної спрямованості навчання дітей з психофізичними порушеннями.

Отже, супровід дитини з труднощами в навчанні в інклюзивному класі передбачає, насамперед, надання психолого-педагогічних послуг вчителем, який у процесі їх реалізації забезпечує наявність певних завдань індивідуальної програми розвитку дитини, індивідуального навчального плану зокрема. Навчання та виховання такої дитини, з порушеннями усного й писемного мовлення зокрема, має ґрунтуватись на нейропсихологічних засадах. А супровід дітей з порушенням соціальної взаємодії та комунікативними труднощами обумовлений низкою вимог, зосереджених навколо емоційного, комунікативно-мовленнєвого, особистісного стану учня. Водночас, у процесі реалізації зазначених положень важливим засобом оптимізації освітнього процесу є інформаційно-комунікативні технології, які в сучасних умовах дозволяють мотивувати, розвантажувати й переключати дітей в навчальній діяльності.

Використана література

1. **Plavnick J.B., Ferreri S.J.** Establishing verbal repertoires in children with autism using function-based video modeling // Journal of Applied Behavior Analysis, 2011 Winter; 44(4): 747–766.
2. **Schepis M.** Evaluation of VOCAs by Children and Adults with Severe Disabilities. Journal of Applied Behavior Analysis, 2007, Winter, 34 (2): 168-175.
3. **Sundberg, M. L., Sundberg, C. A.** Intraverbal behavior and verbal conditional discriminations in typically developing children and children with autism. The Analysis of Verbal Behavior. 2011. 27, 23-43.
4. **Ахутина Т. В., Пылаева Н. М.** Преодоление трудностей учения: нейропсихологический подход. СПб.: Питер, 2008., 320 с.
5. **Ахутина Т.В., Пылаева Н.М., Яблокова Л.В.** Нейропсихологический подход к профилактике трудностей обучения. Методы развития навыков программирования и контроля. «Школа здоровья», т.2, N.4, 1995. С. 66-84.
6. **Качуровська О.Б.** Інформаційно-комунікативні технології у навчанні дітей з порушеннями психофізичного розвитку. Наукові записки. 2017. №134. С.122-129. URL:<http://enquir.npu.edu.ua/bitstream/123456789/20205/1/Kachurovskaya.pdf>
7. **Логопедія: підручник / За ред. Шеремет.** Вид. 3-тє, перер. та доп.-К.: Видавничий дім «Слово», 2015. 776с.
8. **Мартиненко І. В.** Логопсихологія : курс лекцій. Навчальний посібник. 2 вид., виправл. і доповн. / І. В. Мартиненко. — Київ : ДІА, 2016. — 116 с.
9. **Международная классификация функционирования, ограниченный жизнедеятельности и здоровья.** Женева: ВОЗ, 2001. — 342 с.
10. **Методы нейропсихологического обследования детей 6-9 лет: коллективная монография / Под общ. редакцией Т. В. Ахутиной.** – М.: В. Секачев, 2016. – 280 с.
11. **Наказ МОН № 609 від 08.05.2018р.** URL: <https://mon.gov.ua/ua/npa/pro-zatverdzhennya-primirnogo-polozhennya-prokomandu-psihologo-pedagogichnogo-suprovodu-ditini-z-osoblivimi-osvitnimi-potrebami-v-zakladi-zagalnoyi-serednoyi-ta-doshkilnoyi-osviti>
12. **Основи інклюзивної освіти.** Навчально-методичний посібник / [за заг. ред. Колупаєвої А.А.] – К: « А. С. К. », 2012. – 308 с.

13. **Розвиток мовленнєвої активності дітей з аутистичними порушеннями старшого дошкільного віку** : навчально-методичний посібник / М. К. Шеремет, Н. В. Базима. К. : ДІА. 2017. 191 с.
14. **Симерницкая Э. Г., Матюгин И. Ю.** Нейропсихологическая диагностика и коррекция школьной неуспеваемости. – М., 1991.
15. **Ткачук Г. В.** Особливості підготовки мультимедійного навчального матеріалу засобами середовища Prezi. Проблеми підготовки сучасного вчителя: збірник наукових праць УДПУ. 2015. Випуск 11. ч.1. С.87-92. URL: <https://dspace.udpu.edu.ua/jspui/bitstream/6789/4630/3/Osoblyvosti%20pidhotovky%20mul%27tymediynoho%20navchal%27noho%20materialu%20zasobamy%20seredovyscha%20Prezi.pdf>
16. **Шеремет М.К.** Основні тенденції модернізації підготовки корекційних педагогів в умовах реформування освітньої галузі. *Наук-метод.ж. Логопедія.* № 1. 2011. С. 3-5.

References

1. **Plavnick J.B., Ferreri S.J.** Establishing verbal repertoires in children with autism using function-based video modeling // *Journal of Applied Behavior Analysis*, 2011 Winter; 44(4): 747–766.
2. **Schepis M.** Evaluation of VOCAs by Children and Adults with Severe Disabilities. *Journal of Applied Behavior Analysis*, 2007, Winter, 34 (2): 168-175.
3. **Sundberg, M. L., Sundberg, C. A.** Intraverbal behavior and verbal conditional discriminations in typically developing children and children with autism. *The Analysis of Verbal Behavior*. 2011. 27, 23-43.
4. **Axuty`na T. V., Рылаева N. M.** Preodoleny`e trudnostej ucheny`ya: nejropsy`xology`chesky`j podxod. SPb.: Py`ter, 2008., 320 s.
5. **Axuty`na T.V., Рылаева N.M., Yablokova L.V.** Nejropsy`xology`chesky`j podxod k profy`lakt`ke trudnostej obucheny`ya. *Metody razvy`ty`ya navykov programmy`rovany`ya y` kontrolya. «Shkola zdorov`ya», t.2, N.4, 1995. S. 66-84.*
6. **Kachurovs`ka O.B.** Informacijno-komunikaty`vni tehnologiyi u navchanni ditej z porushennyamy` psy`xofizy`chnogo rozvy`tku. *Naukovi zapu`sky`*. 2017. #134. S.122-129. URL:<http://enpuir.npu.edu.ua/bitstream/123456789/20205/1/Kachurovskaya.pdf>
7. **Logopediya: pidruchny`k /** Za red. Sheremet. Vy`d. 3-tye, perer. ta dop.-K.: Vy`davny`chy`j dim «Slovo», 2015. 776s.
8. **Marty`nenko I. V.** Logopsy`xologiya : kurs lekcij. Navchal`ny`j posibny`k. 2 vy`d., vy`pravl. i dopovn. / I. V. Marty`nenko. — Ky`yiv : DIA, 2016. — 116 s.
9. **Mezhdunarodnaya klassy`fy`kacy`ya funkcy`ony`rovany`ya, ograny`cheny`j zhy`znedeyatel`nosti` y` zdorov`ya.** Zheneva: VOZ, 2001. — 342 s.
10. **Metody nejropsy`xology`cheskogo obsledovany`ya detej 6-9 let: kollekty`vnaya monografy`ya /** Pod obshh. redakcy`ej T. V. Axuty`noj. – M.: V. Sekachev, 2016. – 280 s.
11. **Nakaz MON # 609 vid 08.05.2018r.** URL: <https://mon.gov.ua/ua/npa/pro-zatverdzhennya-primirnogo-polozhennya-prokomandu-psihologo-pedagogichnogo-suprovodu-ditini-z-osoblivimi-osvitnimi-potrebami-v-zakladi-zagalnoi-serednoyi-ta-doshkilnoi-osviti>
12. **Osnovy` inklyuzu`vnoyi osvity`**. Navchal`no-metody`chny`j posibny`k / [za zag. red. Kolupayevoyi A.A.] – K: « A. S. K. », 2012. – 308 s.
13. **Rozvy`tok movlennyevoyi akty`vnosti ditej z auty`sty`chny`my` porushennyamy` starshogo doshkil`nogo viku** : navchal`no-metody`chny`j posibny`k / М. К. Шеремет, Н. В. Базыма. К. : ДІА. 2017. 191 с.
14. **Sy`merny`czkaya Э. G., Matyugy`n Y`. Yu.** Nejropsy`xology`cheskaya dy`agnosty`ka y` korrekcy`ya shkol`noj neuspevaemosty`. – М., 1991.
15. **Tkachuk G. V.** Osobly`vosti pidgotovky` mul`ty`medijnogo navchal`nogo materialu zasobamy` seredovy`shha Prezi. *Problemy` pidgotovky` suchasnoho vchy`telya: zbirny`k naukovy`x pracz` UDPU.* 2015. Vy`pusk 11. ch.1. S.87-92. URL: <https://dspace.udpu.edu.ua/jspui/bitstream/6789/4630/3/Osoblyvosti%20pidhotovky%20mul%27tymediynoho%20navchal%27noho%20materialu%20zasobamy%20seredovyscha%20Prezi.pdf>
16. **Sheremet M.K.** Osnovni tendencyi modernizaciyi pidgotovky` korekciyny`x pedagogiv v umovax reformuvannya osvith`noyi galuzi. *Nauk-metod.zh. Logopediya.* # 1. 2011. S. 3-5.

Мартыненко И. В., Базыма Н. В., Качуровская О. Б., Коломиец Ю. В. Особенности психолого-педагогического сопровождения ребенка с трудностями в обучении в инклюзивно образовательном пространстве

В статье освещена проблема психолого-педагогического сопровождения детей с трудностями в обучении в инклюзивной образовательной среде. Сделано краткий экскурс в исследование проблематики инклюзивного образования в Украине и за рубежом. Раскрыто содержание понятия «ребенок с трудностями в обучении». Проанализированы ведущие стратегии обучения детей данной категории. Представлен анализ современных работ по сопровождению детей указанной категории в процессе инклюзивного обучения. Предложены практические рекомендации по организации инклюзивного образовательного пространства для детей с трудностями в обучении в условиях современной школы.

Ключевые слова: инклюзия, инклюзивное обучение, инклюзивное образовательное пространство, психолого-педагогическое сопровождение, трудности в обучении, образование.

Martynenko I., Bazyma N., Kachurovska O., Kolomiets Yu. Particularities of psychological and pedagogical support for children with learning difficulties within inclusive educational settings

The article covers the issues of psychological and pedagogical support for children with learning difficulties within inclusive educational settings. It contains a brief review of the studies on inclusive education carried out in Ukraine and abroad. The definition and the content of the concept of children with learning difficulties are given. The principal strategies of teaching children with learning difficulties are analyzed. The review of the modern achievements in the field of support for this category of children in the

process of inclusive education is presented. Practical recommendations covering organizational issues of the inclusive educational space for children with learning difficulties under conditions of the modern school are offered.

Key words: inclusion, inclusive education, inclusive educational space, psychological and pedagogical support, learning difficulties, education.

Стаття надійшла до редакції 06.12.2018 р.

Статтю прийнято до друку 06.12.2018 р.

УДК: 376.316.6

Мартинчук О.В. o.martynchuk@kubg.edu.ua

АКТУАЛІЗАЦІЯ ПРОБЛЕМИ ПІДГОТОВКИ ФАХІВЦІВ ЗІ СПЕЦІАЛЬНОЇ ОСВІТИ ДО ДІЯЛЬНОСТІ В ІНКЛЮЗИВНОМУ ОСВІТНЬОМУ ПРОСТОРІ

У статті розглядається проблема підготовки фахівців зі спеціальної освіти до принципово нової професійно-педагогічної діяльності в інклюзивному освітньому середовищі; акцентується увага на переосмисленні попереднього досвіду і пошуку нових підходів вітчизняними закладами освіти до підготовки фахівців зі спеціальності 016 Спеціальна освіта, що зумовлені сучасним соціальним запитом на фахівців, здатних здійснювати ефективний супровід і підтримку дітей з різними особливими освітніми потребами в умовах Нової української школи; в узагальненому вигляді представлено результати дослідження стану готовності випускників до роботи в умовах освітньої інклюзії, які свідчать про потребу в системному підході до підготовки таких фахівців; описано кроки, здійснені автором дослідження, на шляху розроблення освітньо-професійної програми, спрямованої на підготовку фахівців у галузі спеціальної освіти до професійної діяльності в інклюзивному освітньому просторі.

Ключові слова: фахівці зі спеціальної освіти, інклюзивне освітнє середовище, діти з особливими освітніми потребами.

Згідно зі статистичними даними Міністерства освіти і науки України у країні наявне щорічне зростання кількості дітей з особливими освітніми потребами в інклюзивних закладах освіти (у 2016/2017 н.р. – 4180 дітей в інклюзивних класах, у 2017/2018 н.р. – 7179 дітей в інклюзивних класах, на початок 2018/2019 н.р. кількість дітей в інклюзивних класах становила 11700), тому впевнено можна стверджувати про наявність стійкої суспільної потреби у кваліфікованих фахівцях зі спеціальної освіти, здатних до ефективної та успішної діяльності в інклюзивному освітньому середовищі. Крім цього, Нова українська школа, яка стартувала у 2018/2019 навчальному році, передбачає створення такого освітнього простору, у якому задовольнятимуться індивідуальні освітні потреби кожної дитини, що забезпечуватиме активне впровадження інклюзивної форми навчання в Україні.

Отже, окреслене вище свідчить про динамічний розвиток інклюзивного навчання дітей з особливими освітніми потребами, що, безперечно, підтверджує потребу в актуальності підготовки майбутніх фахівців зі спеціальної освіти до професійної діяльності в умовах інклюзивного освітнього середовища.

Наукові розвідки останніх років щодо вивчення готовності освітян до роботи в умовах інклюзивної освіти свідчать, що вона є вкрай недостатньою, у тому числі і готовність фахівців зі спеціальної освіти. Про це, зокрема, зазначено у результатах дослідження Європейської дослідницької асоціації ERA, проведеного в Україні на замовлення Фонду Відродження, згідно з якими освітяни чітко сформулювали свою потребу у підтримці під час організації і впровадження інклюзивного навчання [1].

Однією з причин недостатньої підготовленості фахівців у галузі спеціальної освіти до надання такої підтримки є відсутність системної підготовки у закладах вищої освіти до професійної діяльності в інклюзивному освітньому середовищі. Зокрема, можна зазначити такі недоліки у підготовці фахівців як: суто нозологічний підхід до розроблення змісту освітніх програм, що не враховує достатньою мірою умови професійної діяльності в інклюзивному освітньому просторі з дітьми, які мають різні освітні потреби, і не забезпечує підготовку фахівця зі спеціальної освіти як педагога підтримки усіх учасників освітнього процесу, здатного до ефективної організації інклюзивної освіти, до забезпечення її якості та експертної підтримки.

Впровадження інклюзивної освіти в Новій українській школі вимагає фахівців у галузі спеціальної освіти, готових до принципово нової професійно-педагогічної діяльності в інклюзивному освітньому середовищі. Тому нові виклики, які сьогодні постали перед українськими закладами вищої